

ЕЗИКОВАТА БЕЛЕЖКА КАТО ЛИНГВИСТИЧЕН ЖАНР

Доц. д-р Владислав Миланов

Софийски университет „Свети Климент Охридски“

Резюме. Статията е посветена на темата за езиковата бележка като лингвистичен жанр. Актуалността на проблема е мотивирана от факта, че вече са натрупани толкова много езикови бележки, които трябва да бъдат описани и структурирани; в тях е застъпено цялото тематично разнообразие на езиковите равнища; текстовете на езиковите бележки отразяват актуални проблеми и са насочени към потребностите на обществото. Макар и кратки като съдържание, те разгръщат в пълнота множество проблеми на съвременния български език и ориентират съвременните езикови носители в динамиката на езиковия развой. В текста е направен опит да бъдат разпределени най-общо проблемите в тематичните групи на езиковите бележки: фонетични и правоговорни проблеми, лексикални и словообразователни проблеми, морфологични проблеми, проблеми на синтаксиса и на словореда; стилистични неточности, обект на коментар в езиковите бележки. Коментирани са особености, свързани със заглавията на езиковите бележки в исторически и в съвременен план.

Ключови думи: езикова бележка; развой на езиковата бележка; структурни типове езикови бележки; заглавия на езиковите бележки; тематични групи

Българското езикознание има вече дългогодишни традиции, които му позволяват да разгърне всички академични жанрове, съизмерващи го с европейските високи научни постижения. Сред класическите жанрови модели в езикознанието като научна статия, научнопопулярна статия, лекция, студия, монография, книга свое собствено място заема така наречената **езикова бележка**.

Преди да представя особеностите на този лингвистичен тип текст, бих искал накратко да разгърна проблема за езиковата политика в България по отношение на онези езикови проблеми, които най-пряко интересуват обществото ни, тъй като именно на тях отговаря езиковата бележка. Ще спра вниманието си върху периода от 60 – 70-те години на миналия век, когато отношението към езиковата култура на обществото изисква вниманието на държавните институции, на националните медии, на научните институции и най-вече на

хуманитарните университети. Няма съмнение, че именно през този период с появата на трудовете на професор Любомир Андрейчин се поставя ново осъзнато начало на връзката език – общество, като се изостря вниманието на обществеността към различни „езикови тревоги“. Професор Андрейчин и негови талантиливи ученици, като Владко Мурдаров, Венче Попова, Христина Пантелеева, Русин Русинов и други, водят съзнателна политика за популяризирането на важни езикови въпроси, които вълнуват българските граждани, българските медии, държавните институции и интелигенцията. Това е периодът, в който разгърнато и съвсем организирано в тази дейност се включват не само научните специализирани издания, като списанията *Български език*, *Език и литература*, *Български език и литература*, *Българска реч*, но и *Българското национално радио* и *Българската национална телевизия* чрез поддържането на специални рубрики, посветени на родния език. В Националното радио се организират дори академични формати през така наречените радиоекции, посветени на актуални проблеми на езика; доц. д-р Борислав Георгиев представя отговори на актуални езикови въпроси в предаването „12 плюс 3“, а в Националната телевизия дълги години съществува предаването „Език мой“, водено от доайена на съвременната езикова бележка проф. д.ф.н. Владко Мурдаров. В периода след 1989 година един от най-активните български езиковеди по отношение на езиковите бележки е професор Стефан Брезински. Неговата рубрика „Трудният български език“ дълги години привлича вниманието на читателите на вестник „Труд“, защото дава възможност те да изпращат своите въпроси, на които професорът отговаря своевременно и много аргументирано. Не може да не се отбележи и дейността на Института за български език „Любомир Андрейчин“, който чрез рубриката *Езикови справки*, и особено през последните години чрез интересните езикови бележки във вестник „Аз-буки“ – рубриката „Написаното остава“, развива мащабна дейност по отношение на най-различни въпроси, за които обществото търси отговор или пък за които специалистите от различни области имат необходимост от представяне и разяснение. Може да се обобщи, че като резултат от натрупаните публикувани езикови бележки се появяват и няколко значими книги, в които са събрани и обобщени наблюденията на отделни автори. Такива са книгите на проф. Владко Мурдаров „99 езикови съвета“ и „Още 99 езикови съвета“; на проф. Стефан Брезински „Езиковата култура, без която (не) можем“; на проф. Кирил Цанков „Моите езикови бележки“ и др. През 2022 година от УИ „Свети Климент Охридски“ излезе от печат сборникът „Езиковата бележка – от Балан до днес“, в която доц. Владислав Миланов е събрал повече от 600 езикови бележки, посветени на фонетични, морфологични, синтактични, лексикални и стилистични проблеми на българския език, описани достъпно и предназначени за нуждите на обществото. В сборника са включени и избрани статии от книгата „Между диалектното и книжовното“

на Т. Бояджиев, В. Радева и М. Младенов, тъй като техните разработки, по същество, са вид езикови бележки, които разкриват сложните влияния между книжовния български език и неговите диалекти; осмислят и обясняват компетентно, но достъпно сложните усуквания между диалектното, функционално разгърнато се и прераснало в наддиалектно, разговорното и книжовното. Това е може би единственото задълбочено изследване от последните години на миналия век, което обяснява редица книжовноезикови процеси през призмата на диалектните явления и сложните процеси на взаимодействие с книжовния език, които често водят до разколебаване на книжовните норми. Като особен принос на книгата няма как да не се отбележи съчетаването на диахронния и синхронния подход, което, от една страна, дава обективен поглед върху развоя на разглежданите влияния и конкурентни модели, а от друга страна, като че ли помирява класическия спор в българското езикознание за пре(възходството)/надмощието на единия модел над другия. Във връзка с тези езикови бележки особено внимание трябва да се обърне на езиковите бележки на Христо Холиолчев, който задълбочено и последователно представя своите наблюдения върху различни актуални процеси, свързани с диалектни наименования; с нарушения в изговора и в правописа в медиите и други все актуални проблеми на българския език, от които се вълнува цялото общество.

Като езикови бележки в разглеждания сборник са представени и препечатаните от книгата на Стефан Илчев „Из живота на думите“ текстове. Основанията да бъдат разгледани като езикови етимологични бележки, са свързани с факта, че кратко и много ясно се обясняват пътищата на възникване на редица лексеми и съдбата им в съвременната българска езикова ситуация. Разгледани са думи, свързани с военните чинове; с произхода на различни плодове и зеленчуци; абстрактна лексика и др. За студентите българисти тези наблюдения са много важни, особено като се отчита, че голяма част от младите изследователи не проявяват сериозен интерес към историческите и етимологичните процеси, свързани с живота на думите, чрез което да могат да обяснят съвременни явления, а статиите на проф. Илчев дават задълбочен отговор именно на тези въпроси.

В курса по езикова култура, представян пред студентите още през първия семестър на първи курс, поставям задължителна задача да изготвят езикова бележка по актуален въпрос; да я разработят творчески и да я представят и защитят публично пред своите колеги. От една страна, така ги провокирам да потърсят интересни теми от публичната реч и не само, които да представят в кратък научен (научнопопулярен) текст, а от друга страна, имам възможност да проверя уменията им да изложат наблюденията си пред широка аудитория, за да се открият репрезентативните им умения; да се обърне внимание на непреодолените диалектни навици; да се преодолее стресът от представянето на текст пред аудитория от специалисти; да се разгърнат реторически похвати при пред-

ставянето и различни паралингвистични умения, чрез които допълнително се въздейства върху аудиторията. С радост трябва да отбележа, че години след като са завършили филологическото си образование, мои студенти споделят, че са пренесли тази успешна практика в работата си с ученици от средното училище. Изборът на тема на езиковата бележка е творческо предизвикателство. Проучването на библиографията е важен момент, който дисциплинира първокурсниците и ги въвежда в необозримия свят на лингвистичните проучвания. Всеки студент преминава през следните задължителни стъпки, преди да започне да пише своя първи научен, или по-скоро научнопопулярен текст.

1. Избор на проблем, който е актуален и не е достатъчно представен в лингвистичните изследвания.

2. Събиране на материал, обработване на материала и систематизиране с оглед на темата на езиковата бележка. При възможност провеждане на анкети; статистически обработки и работа с електронните корпуси на българския език.

3. Библиографски обзор на вече съществуващите проучвания – от по-общите към по-частните изследвания.

4. Изясняване на целите и задачите; на обекта и предмета; на методите, които ще бъдат използвани в езиковата бележка.

5. Проследяване на разглежданото явление в устната комуникация и в диалектите; при възможност и адекватност – съпоставка на процесите с останалите славянски езици.

6. Задължително представяне на историческите аспекти на разглежданото явление, ако темата допуска.

7. Уводна част, която обяснява мотивацията за избора на темата; конкретизира целите и задачите на езиковата бележка и уточнява методите, ако това е необходимо. Изложение, в което разгърнато се представя избраното от студента явление – неговата актуалност; анализ на отклонението; грешка или динамика на езиков процес; убедителна подкрепа с примери от миналото и днес, за да се проследи развоят. Заключение – въз основата на исторически и съвременни данни да се направи опит да се *прогнозира* (по теорията на проф. Иван Харалампиев) какво се очаква от кодификатора по отношение на разглежданото явление. Изводи. Приложения: статистики, анкети, електронни обработки, таблици, речник и др.

8. Осмисляне теорията на книжовните езици и на ключовите ѝ понятия норма-узус-кодификация, както и съвременно осмисляне на идеята за еластичната пропускливост на нормата и за теорията за дублетността в кодификаторската практика.

9. Убедително представяне пред колегите и пред комисия от преподавателите, в което се спазват особеностите на темпоритъма, дикцията, интонацията и логическото ударение.

Както се вижда, езиковата бележка е изключително подходящ текст, чрез който може да се представи ясно и точно описание на едно езиково явление. Поставено в контекста на теорията на книжовните езици, това е важно, защото разгръща темата за еластичната пропускливост на книжовната норма, в която конкуриращите се в узуса варианти трябва да бъдат наблюдавани и да бъдат допускани от кодификаторите като дублети, за да се провери тяхната жизненост и устойчивост сред потребителите на езика в обществото и това да определи съдбата и мястото им в речника на езика. Това, от една страна, създава условия за повече обективност при съставянето на речника, а от друга страна, създава научен модел за проследяване на конкуренцията на езиковите модели в узуса.

Езиковата бележка е най-прагматичният лингвистичен жанр, който в пряка връзка с езиковата култура отговаря на важни за обществото въпроси, свързани с динамиката на редица явления и книжовноезикови норми в процес на преустройство, конкуренция или най-често отклонение от книжовноезиковия стандарт. Като основен структурен белег може да се посочи нейната **краткост**, което отговаря на изискването целенасочено да разглежда една лексема или една езикова конструкция. Някои езикови бележки според моите наблюдения може сполучливо да бъдат определени и като езикови коментари, тъй като избягват строго структуриране на текста, търсейки най-директен отговор на поставен въпрос. Тази практика може би се обяснява с факта, че още от времето на акад. Балан към специализираните научни списания са отправяни въпроси от гражданите, на които се очаква бърз и много точен отговор, придружен с коментар от водещ специалист езиковед. Неслучайно голяма част от първите езикови бележки започват с въвеждащо изречение от типа: *В редакцията постъпи въпрос от, който се интересува от следното.* В разглеждания от нас период тази практика също продължава, като прави впечатление, че въпроси задават основно учители и интелигентни граждани, които очакват коментар на регистрирано отклонение в публичната реч. Няма как на фона на тези разсъждения да не подчертаем водещата фигура на авторитетния български езиковед от онова време и на висотата на експертното му становище. Днес този процес на граждански интерес към езиковите въпроси все повече избледнява. Грубото смесване на уличната разговорност с официалните ситуации, ангажирани с високия произносителен стил, доведе до лесно отказване от нормите на високия речев етикет и на високата езикова култура, а всичко това е резултат от сложната социална действителност, отразена в сложната езикова реалност. Това определя и заглъхването на онзи силен процес на създаване на езикови бележки, който би отнел месеци на един млад изследовател само за да ги открие, опише и систематизира. Страниците на научната периодика са препълнени с езикови бележки; създадена е хрестоматия по езикова култура от Хр. Пър-

вев, в която по същество повечето текстове са направени по модела на този лингвистичен жанр.

Според Людмила Кирова (Kirova 2021, 25) същността на съвременната езикова бележка е пряко свързана с темата **за уместността**, тъй като по въпроси, свързани с езика, винаги се стига до понятията правилно и неправилно. Като задължителен реквизит и тя посочва краткия библиографски преглед, който поставя езиковото явление, за което се пише, в съвременен и в исторически контекст, тоест очертава неговите граници в езика. В зависимост от езиковия проблем, към който е насочена езиковата бележка, се налага сравнение с диалектите, както и с някои славянски езици. Авторката обобщава, че най-често в езиковите бележки се отделя внимание на проблемите, свързани със слятото, полуслятото или разделното писание. Някои езиковеди пък избират да разглеждат проблеми, които са свързани със стилистични неточности или недостатъци в речта. В лексикално отношение присъстват все повече трудове, които разглеждат употребата на чуждите думи, както и за членуването в българския език. Този кратък лингвистичен жанр няма за цел да е назидателен, а напротив. **Жанрът езикова бележка се стреми да дава възможност да се слоят мисълта на лингвистите с тази на обикновения човек.** Именно по тази причина жанрът е определен като научнопопулярен, тъй като може да служи не само пред специалисти, но и пред обществото (Kirova 2021, 28).

В кратко обобщение може да се каже, че езиковата бележка, поставена на фона на останалите научни лингвистични жанрове като научна статия, монография, лекция, книга и други следните по-специфични различия, които я доближават до научнопопулярния стил.

1. Тя е по-кратка като обем и като съдържание.

2. Винаги е насочена към актуален проблем, при който езиковедът е доловил несъответствие в употребата спрямо книжовните норми или пък тенденция, породена от динамиката на българския език на фона на сложните социално-икономически процеси, които протичат в обществото. Това определя често и прескриптивния характер на текстовете със задължителна насока към уместните форми или към анализ на процесите на конкуренция, които протичат между тях.

3. Тя е насочена към обществото, за да отговори на важни теми в областта на езика, които го вълнуват, докато останалите жанрове имат по-специализиран научнотерминологичен характер, което определя и аудиторията им от по-тесни специалисти.

Като специфичен маркер на езиковата бележка може да бъде посочено **заглавието** ѝ. То винаги насочва читателя в проблематиката по модела НЕ А, а Б още от езиковите бележки на първите български езиковеди, например:

- Не казвайте *модусъ* вместо начин – Стефан Младенов
- По и най – Александър Теодоров-Балан

- Дупница, а не Дубница – Стоян Аргиров
- Коригирамъ, а не корегирамъ – Гавр. И. Кацаров
- Не кураж, а смелост – Стефан Младенов
- Не корекция, а справка – Стефан Младенов

Освен това езиковите бележки на първото поколение български езиковеди се открояват от съвременните езикови бележки с по-общия характер на темите и проблемите, които разгръщат:

- Как не трябва да се говори и пише български? – Стефан Младенов
- Злоупотреба с чуждици – белег на полукултурност – Стефан Младенов
- Език и реч – Александър Теодоров-Балан

Интерес и грижи за българския книжовен език – Александър Теодоров-Балан

- Чуждиците – Александър Теодоров-Балан
- Чуждици в нашия език – Иван Къпов
- Из едно научно списание – д-р Георги Иванов

Паралелно с тях, разбира се, в научните им трудове се откриват и текстове, които са разработки по по-конкретни теми, например:

- Убийство на звателния падеж и други езикови неуредици – Стефан Младенов
- Мишъ-машъ – Александър Теодоров-Балан
- Пиво и сладъ – Александър Теодоров-Балан

В заглавията на съвременните езикови бележки тази практика по отношение на заглавията не е прекъсната. Но редом с нея се налагат няколко други тенденции – например директното посочване през конкретни думи разглежданото явление.

Класификация на езиковата бележка по отношение на езиковите равнища

В периодичните списания и в научните издания, в печатните медии и в телевизионните и радиомедии се наблюдава тематично разнообразие от езикови бележки, което покрива всички езикови равнища. Тази практика продължава и до днес, най-вече в специализираните рубрики на списанията „Български език“ и „Българска реч“. Не е възможно да бъде отчетен точно броят на езиковите бележки, защото има риск да бъдат пропуснати важни текстове и така картината да бъде замъглена. Със сигурност наброяват няколко хиляди. Със сигурност почти няма български езиковед, който да не е създал текст на езикова бележка по актуален проблем. Със сигурност днес все повече намалява медийното влияние на тези текстове и се ограничава употребата им предимно в рубриците „Езикова култура“ на периодичните лингвистични издания. Тенденцията да се четат все по-малко вестници например на хартиен носител, свива пазара и определя като преимуществени друг тип теми, които привли-

чат вниманието на читателя. Тук може да се направи обобщението, че по този начин **се губят елементи от езиковата политика**, чрез които да се акцентира върху обществено значими теми и проблеми; да се насочва общественото внимание към проблемите на речта и на езика, за да не се принизява съвременната езикова култура на българина или поне да се поддържа едно прилично равнище на езикови знания и речеви компетентности.

Най-общо тематичните групи, разпределени с оглед на спецификата на езиковите равнища, могат да бъдат представени по следния начин, без да претендират за категоричност, всеобхватност и изчерпателност. Не се отчитат и онези преливания между равнищата, които често са повод едно явление да бъде поставяно в много широк контекст.

1. Фонетични и правоговорни проблеми, отразени в езиковите бележки
2. Лексикални теми и проблеми, отразени в езиковите бележки
3. Проблеми на словообразуването, отразени в езиковите бележки
4. Морфологични теми и проблеми, представени в езиковите бележки
5. Синтактични и словоредни проблеми, отразени в езиковите бележки
6. Стилистични неточности и проблеми на стила, отразени в езиковите бележки

7. Други. Тук групата също е разнообразна и това разнообразие се определя от акцентите, които авторите на езикови бележки са избрали – конкуренцията между езикови модели, отношението диалектно – разговорно – книжовно; преекспонирането на определени думи; частни проблеми, свързани с конкуренцията между определени модели; етимологични процеси; езикови бележки за лични и фамилни имена; за устойчиви словосъчетания и изрази; за употребата на феминативите; учтивостта и др.

Може да се каже, че превес вземат лексикалните теми и проблеми, тъй като, както е известно, лексиката е много чувствителна на обществените промени и по-динамично в сравнение с останалите езикови равнища и по-чувствително отразява динамиката на тези процеси. Освен това динамиката на лексикалната система на езика определя по-високо внимание от страна на езиковедите към онези явления, които винаги са поставяли въпроси пред обществото, като чуждите думи и агресията на чуждите езици; конкуренцията между български и чужди лексикални влияния и въпроса за избора между определена дума. Не бива да се забравя също и фактът, че изборът на езиковед към тематиката на езиковата бележка често е обвързан с неговите научни интереси и с областите от лингвистиката, които са специализиран обект на неговите научни занимания.

Кратък анализ на тематичните групи

Първата група, в която са застъпени **фонетични, правописни и правоговорни проблеми**, показва голямо разнообразие в избора на теми. Обект на

анализ са групи -ър и -ъл (Стойко Стойков), изговорът на имената на български писатели, проблеми, свързани с ударенията върху думите (Л. Андрейчин, Иван Леков, Е. Георгиева, М. Младенов, Хр. Станева, М. Лакова и др.) Към тази група, разбира се, влизат и езикови бележки, посветени на различни частни случаи.

- За наставката -тел в съвременния български език – Любомир Андрейчин
- ЮбилярЯТ, юбилярЯ, а не юбилярЪТ, юбилярА – Любомир Андрейчин
- Неправилен изговор на наши артисти – Стефан Брезински
- Естрадно пеене и езикова култура – Русин Русинов
- За ударението на думата декан – Христина Станева
- Трябва ли да се пишат букви Я, Ю след Ж, Ч, Ш – Христо Първев
- За дублетите веднъж и веднаж в българския език – Кирил Мирчев
- За правилното писане на думи като командировъчен, бомбардировъчен и др. – Венче Попова

- „Заяк“ или заек – Михаил Виденов

Езиковите бележки, които отразяват **морфологични проблеми**, също показват голямо разнообразие. Между тях преобладават текстове, посветени на формите за множествено число и бройната форма (Константин Попов, Сийка Спасова – Михайлова, Йордан Пенчев, Русин Русинов, Стефан Младенов и др.); на членуването (Стефан Младенов, Любомир Андрейчин, Христо Първев, Вл. Мурдаров и др.); на употребата на глаголните времена и на причастията (Любомир Андрейчин, Христо Първев, Стефан Брезински, Христина Пантелеева, Владко Мурдаров и др.) и разбира се, на проблеми, свързани със слятото, полуслятото и разделното писане.

Значението и употребата на думите намират най-широко отражение в езиковите бележки още от времето на акад. Балан, та до съвременните строители на езикови бележки. Този факт, разбира се, не е случаен. Лексиката бързо навлиза в употреба и още по-бързо отразява обществено-икономическите отношения в обществото. Това е повод лексикалната система на езика да бъде определяна от лингвистите като най-динамична и най-бързо променяща се система на езика. Тук и разнообразието от езикови бележки отразява лексикалното богатство и конкуренцията между различни типове влияние.

- Влиянието от чуждите езици; Конкуренция между домашна и чужда дума с препоръка в езиковата бележка да бъде използвана домашната
- Конкуренцията между книжовни и некнижовни лексеми
- Правописни проблеми при определени лексеми
- Проблеми, свързани с допускани неточности при системните отношения в лексиката.

Съвсем закономерно, разбира се, в определен период тук бележките са обвързани със социалистическия строй на обществото и дават указание за коректната им употреба: *Около употребата на съществителните другар и*

другарка (*Л. Андрейчин*), Лениниада – лениниада (*Тодор Бояджиев*). В повечето случаи обаче езиковите бележки са насочени към агресията на чуждите думи. Неслучайно още акад. Балан отпечатва езикова бележка със заглавие *Кой разваля езика*. След неговия текст вече се срещат повече текстове със заглавия от типа: *неправилна употреба на, погрешна употреба на, неуместна употреба на ...* и се посочват конкретни лексеми, при които са допускани неточности според авторите на езиковите бележки.

Езиковите бележки, **свързани с употребата на различни наставки**, заемат съществен дял от общия брой на текстовете. Това е така, защото именно чрез словообразователните способности и средства се развиват редица процеси в съвременния български език. С увереност можем да кажем, че още една от първите езикови бележки на акад. Балан – „Образуване и производство“, поставя началото на серия от размишления на изтъкнати български езиковеди по повод потенциала на наставките в българския език. Правят впечатление заглавията на този тип езикови бележки, организирани около следните изреченски фрази: *За някои ...*, *За прилагателните от съществителни имена в българския език*, *За производните на чета, по повод формите, наставка -на или -ия* и др.

Синтактичните проблеми също са намерили свое място в множество езикови бележки. Някои от отразените теми имат по-фундаментален характер (*Грешки в строежа на изречението от гледище на мисълта* – Любомир Андрейчин), *Някои въпроси на пунктуацията* (Христо Първев), *Грешки при употреба на запетая в сложно изречение с отрицание* (Руселина Ницолова), а други са с по-частен характер.

– Съгласуване на сказуемото с подлога по род (Калина Викторова); По въпроса за съгласуването на сказуемото с подлога (Елена Георгиева)

– Неправилна употреба на предлози (Стефан Брезински, Михаил Въгленов, Христо Първев, Живко Бояджиев и др.);

– Правилна употреба на препинателните знаци (Живко Бояджиев).

Разнородна е и последната от тематичните групи, която включва най-разнообразни теми. Бих искал да започна представянето на тази група с едно фундаментално и ненадминато по своята същност до момента изследване – *Между диалектното и книжовното*. Изключително прецизно в колективното изследване на тримата видни диалектолози са разпределени коментарите в текстовете с оглед на отделните езикови равнища: фонетични отклонения, акцентни отклонения, морфологични отклонения, синтактични отклонения, лексикални отклонения. Позволил съм си да разглеждам текстовете от тази книга на Василка Радева, Максим Младенов и Тодор Бояджиев и като сборник с езикови бележки, защото в нея изключително прецизно са анализирани отношенията на взаимодействие между диалектите и книжовния език кратко, ясно и с препоръка към книжовноезиковата форма.

- Голям сняг или голем снег – Василка Радева
- Съжалявам, а не съжалявам – Василка Радева
- Зелено поле, а не зилену пуле – Василка Радева
- Джобен, а не жобен
- Сека, секат и сеча, сечат – Максим Младенов
- ГорА, горАта, а не горЪ, гоРъта – Тодор Бояджиев

Освен отношенията диалектно – книжовно в тази група влизат множество актуални проблеми, които засягат българското общество или пък определени професионални прослойки. Към тези проблеми ще отнесем темите за учтивостта и граматическото съгласуване, когато я изразяваме; към тях ще отнесем темата за употребата на феминативите в българския език; речта на публично говорещите хора също е повод за коментар в езиковите бележки.

Всичко това води до няколко основни извода.

- Езиковата бележка е кратък лингвистичен жанр.
- Езиковата бележка е отговор на актуален въпрос, свързан с колебанието в употребата на различни езикови явления.
- Езиковата бележка е предназначена за широк кръг от читатели, което определя реквизитите и като научен жанр – по-достъпен език; по-слаба терминологична натовареност; по-ясно и по-категорично отношение на езиковеда относно *правилната* езикова единица.

Прегледът на езиковите бележки показва тяхното изключително разнообразие. Историята им е свидетелство за развитието на българската лингвистика. Неслучайно почти всички български езиковеди създават текстове на езикови бележки не само като израз на лингвистичната си начетеност и задълбочено познаване на материята, която бележи професионалния им път, но и като ангажираност към обществото, което трябва да бъде информирано за актуалните въпроси на съвременния български книжовен език и за динамиката на развойните му процеси. Всичко това с основание ни дава повод да обобщим, че езиковата бележка е един от задължителните елементи на понятието за езикова политика, защото съзнателно провежда и популяризира знанията за българския език, като ги обвързва с конкретни актуални речеви употреби. Освен това с езиковите коментари и с езиковите бележки се ангажират водещите национални медии и под формата на рубрики също популяризират важни за езика и за обществото теми, а това не е без значение за всяка общност, която се стреми към цивилизованите комуникативни общества. И не на последно място трябва да посочим един важен извод за лингвистиката. По-голяма част от езиковите бележки не отразяват реално динамиката на езиковите процеси, а препоръчват уместната употреба с оглед на правилата в конкретния исторически момент. Съвременният езиковед има възможността да коментира процесите, като стъпва на тези текстове, и е длъжен сам да създава текстове на езикови бележки, за да не се къса връзката между обществото и

разколебаните речевни употреби в едно динамично ежедневие, а и за да остави научно наследство, което да се ползва от следващите поколения български езиковеди. В това се крие един от основополагащите принципи в науката за езика.

БЕЛЕЖКИ

Всички примери, посочени към анализа на тематичните групи от езикови бележки, са от „Христоматия по езикова култура“ на Христо Първев, Издателство „Наука и изкуство“, 1980 г.

ЛИТЕРАТУРА

- АНДРЕЙЧИН, Л., 1961. *На езиков пост*. София: Наука и изкуство.
- БОЯДЖИЕВ, Т., РАДЕВА, В. МЛАДЕНОВ, М., 1987. *Между диалектното и книжовното*. София: Наука и изкуство.
- ВИДЕНОВ, М. 2004: Виденов, М. За езиковата култура – четивно и с много знания. *Български език и литература* (електронна версия), 2004, № 6; *Електронно списание LiterNet*, 02.04.2005, № 4 (65). <<https://litenet.bg/publish3/mvidenov/za.htm>>(последен достъп 28.12.2018).
- КИРОВА, Л., 2021. За уместността и това как чрез езика можем да въздействаме. В: *Езиковата бележка – от Балан до днес*. София: Свети Климент Охридски, с. 24 – 35.
- МИЛАНОВ, Вл., 2021. Езиковата бележка – от Балан до днес. В: „*Езиковата бележка – от Балан до днес*“. София: Свети Климент Охридски, с. 21 – 24.
- ПЪРВЕВ, Хр., 1980. *Христоматия по езикова култура*. София: Наука и изкуство.
- ЧАЛДИНИ, Р., 2016. *Предубеждаването. Скрытые механизмы на ефикасното влияние*. София: Изток-Запад.
- Гъмперц 1968. Gumperz, J. J., R. Wilson 1968: Convergence and Creolization. A case from Indo-Aryan/Dravidian Border in India. *Pidginization and Creolization of Languages* (International Conference On Pidgin And Creole Languages. 1968. Mona, Jamaïque). (ed. Hymes, D.), Cambridge University Press.

REFERENCES

- ANDREYCHIN, L., 1961. *Na ezikov post*. Sofia: Nauka i izkustvo.
- BOYADZHIEV, T. RADEVA, V. MLADENOV, M., 1987. *Mezhdue dialektnoto i knizhovnoto*. Sofia: Nauka i izkustvo.
- VIDENOV, M., 2004. Za ezikovata kultura - chetivno i s mnogo znaniya. *Balgarski ezik i literatura (elektronna versiya)*, 2004, № 6; *Elektronno*

- spisanie LiterNet*, 02.04.2005, № 4 (65). <<https://litenet.bg/publish3/mvidenov/za.htm>>(posleden dostap 28.12.2018).
- GUMPERZ, J. J., R. WILSON, 1968. Convergence and Creolization. A case from Indo-Aryan/Dravidian Border in India. *Pidginization and Creolization of Languages* (International Conference On Pidgin And Creole Languages. 1968. Mona, Jamaïque). (ed. Hymes, D.), Cambridge University Press.
- KIROVA, L., 2021. Za umestnostta i tova kak chrez ezika mozhem da vazdeystvame. V: *Ezikovata belezhka – ot Balan do dnes*. Sofia: Sveti Kliment Ohridski, s. 24 – 35.
- MILANOV, VI. Ezikovata belezhka – ot Balan do dnes. V: „*Ezikovata belezhka – ot Balan do dnes*“. Sofia: USveti Kliment Ohridski, s. 21 – 24.
- PARVEV, Hr., 1980. *Hristomatiya po ezikova kultura*. Sofia: Nauka i izkustvo.
- CHALDINI, R., 2016. *Predubezhdavaneto. Skritite mehanizmi na efikasnoto vliyanie*. Sofia: Iztok-Zapad.

LANGUAGE NOTE AS A LINGUISTIC GENRE

Abstract. The article is devoted to the topic of the language note as a linguistic genre. The actuality of the problem is motivated by the fact that so many linguistic notes have already been accumulated that they need to be described and structured; they represent the entire topical diversity of the linguistic levels; the texts of the language notes reflect current issues and are aimed at the needs of society. Although short in length, they unfold many problems of the modern Bulgarian language in full, and orient modern language speakers in the dynamics of language development. In the text, an attempt has been made to generally distribute the problems in the topical groups of the language notes: phonetic and speech problems, lexical and word-formation problems, morphological problems, problems of syntax and word order; stylistic inaccuracies, which are subject to comment in the language notes. Peculiarities related to the headings of the language notes in historical and contemporary terms are also commented upon.

Keywords: language note; development of language note; structural types of language notes; headings of the language notes; topical groups

✉ **Dr. Vladislav Milanov, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-8920-5621

Bulgarian Language Department

Slavic Studies Faculty

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: v-milanov@slav.uni-sofia.bg